La bondat i la religiositat de Maragall

Per J. CONANGLA FONTANILLES

REFERENT al tema de la preocupació espiritualista de Maragall pel misteri del *més enllà,* considero adient de fixar-nos en la circumstància molt significativa que el gran poeta, per concirós que es sentís d'haver de deixar aquest món, mai no va relacionar, però, aquell pesombre, a cap temor de càstigs apocalíptics, segurament per creure incompatibles aqueixos suposats càstigs amb les excel·lències essencialment comprensives i misericordioses del Diví Creador.

Tampoc no és possible de suposar que Maragall xifrés cap il·lusió per a obtenir, en la vida futura, altres benaurances o recompenses que la de poder-hi continuar — com ja hem vist —, les seves ànsies d'enaltiment espiritual, la seva dèria superativa insaciable de seguir, *amunt, amunt sempre!* *

En carta de 12 juny 1905, digué a Pijoan: «El meu instint és d'enaltiment espiritual perquè sí, per a una altra vida o per aquesta mateixa; per mi mateix o per als altres, tant se val!... doncs això, per mi, ja és la vida eterna». I Maragall va ampliar l'anterior concepte, amb la següent confessió, d'ingenuïtat humaníssima: «Quan els Sants s'han afanyat per la pàtria celestial, jo penso que era per quelcom més que per una glòria exclusivament terrena; però per quelcom més, també, que pel miratge dels núvols rosats reproduïts pels pintors en els retaules del temples...»

La inquietud maragalliana per haver de deixar les delícies d'aquest món sense conèixer els misteris de l'altre, no s'inspirava, doncs, en el simple desig de viure, sinó en el temor de no ésser-li possible, tal volta, satisfer en la nova vida la fruïció d'enlairament que ja sentia en la terrena. La seva fe no era, per tant, d'estímuls egoistes o de gaubances sols objectives, sinó de superacions espirituals, profundament religioses.

Perquè, sens dubte, Maragall era, en el fons, d'una bondat i d'una religiositat pures, extraordinàries, «si bé, en ordre religiós, més interessat en la vida cristiana que en la litúrgia cristiana», segons va escriure el P. Antoni Ma. de Barcelona, amb encert tan agut com honrat de judici; concepte arrodonit per un altre sacerdot també biògraf de Maragall, el P. Miguel d'Esplugues, amb l'observació igualment justa que «la cristianitat de Maragall, en tot pasturada d'essències, constituí en religió el cas meravellosíssim d'un cristià que ho semblava menys que la immensa majoria, i que, a fons, ho era més que ningú».

Potser sí que, en especials aspectes, la re-

* Aquestes foren, precisament, les últimes paraules pronunciades per Maragall, en els moments de finar, segons testimoni de la seva esposa.

ligiositat maragalliana pogué ésser titllada de poc o gens addicta a la rigidesa dogmàtica textual d'alguns principis catòlics; però ningú no podria negar-li la més fervorosa unció essencialment cristiana i contemplativa, de refundició amb la totalitat dels misteris divins del món. No en va el P. Miquel d'Esplugues, tan coneixedor de l'espiritualitat cristianíssima de Maragall, era un lúcid psicòleg; i per això, en un dels admirables estudis filosòfics que deixà escrits, va expressar la convicció que «tenir esperit religiós és, en síntesi, no desconèixer els subtils però intrencables llaços que, vulguem o no, ens lliguen a allò desconegut o incognoscible, a allò inescrutable, a allò misteriós; i a través d'això, amb sentit eticista a tota la humanitat».

Aquest esperit religiós dominava en les virtuts i en el temperament cristianíssims de Maragall. Per tan sobresortints qualitats, era volgut de tothom qui el coneixia personalment; així com també per la suggestió emotiva que inspiraven els seus poemes i els seus articles; pels entusiasmes dels seus elogis als principis morals substantius, pel seu apostolat patriòtic i sociològic, encès en les més pures ànsies de confraternitat, de conciliació, de reconeixements futurs sobre drets, deures, consideracions i respectes entre persones, pobles i nacions; per les seves prèdiques incansables de noble admonició contra apassionaments, vicis, errors o habituds de mena incivil, violenta, sectària, intransigent, antisocial o abusiva.

Algunes de les seves prèdiques contra tan repulsives incivilitats tingueren a Catalunya eficiència educadora de gran transcendència, i al present encara podrien servir de revulsiu moral aplicable tant al poble català com a tots els pobles del trasbalsat món internacional.

D'aquelles lliçons moralitzadores de Maragall, és oportú recordar-ne dues, almenys, entre les sobresortints. Per exemple:

Contra els vicis del mal parlar, això, és, contra l'enlletgiment i la prostitució del llenguatge, barrejant-hi renecs i mots repugnants, o, el que és pitjor, escarnis inconcebibles als símbols religiosos, o maledicions als nexes de família més venerables. Com és ben sabut, les campanyes de la benemèrita *Lliga del Bon Mot,* tingueren en Maragall un dels adalils més insistents.

Contra la propensió a les baralles i als atacs insultants, per dissidències de criteri, de tàctica o d'interessos inconfessables en el terreny polític. Maragall va qualificar aquesta propensió d'«enverinament del catalanisme», en especial entre persones fàtues que es tenen per cultes; i va encarar-se als morbosos promotors de tan incivils combats en termes enèrgics però alhora paternalistes, que haurien de tenir-se en persistent record a tot arreu on pugnen organismes polítics dissímils.

Fem memòria, també, d'alguna d'aquelles admonicions exemplaríssimes de Maragall: en qüestions interpretatives de genuí o d'erroni sentit patriòtic, ell exhortava els qui s'atrevien a erigir-se en fiscals sense autoritat moral o sense capacitat psicològica, induint-los a que no procedissin tan fàcilment a llançar anatemes, en especial de suposada *traïció,* ni a fer judicis temeraris de pretensions injurioses contra ningú, perquè en qüestions de patriotisme, a Catalunya (igual que a tot arreu), no hi ha altre Pontífex que el poble; i aquest és l'únic que pot dir, en definitiva, quins són els seus i quins han deixat d'ésser-ho.

Als promotors de baralles els exhortava a que «cadascú faci la via com li inspiri el seu amor a la pàtria; i vigili aquest amor, en si mateix i no en els altres... Allí on hi hagi lloc per combatre-us — els deia — combateu-vos enhorabona els principis, mai les persones; que prou falta li fan a cada país els seus prestigis personals en les distintes tendències polítiques, i cada un que n'ensorreu, l'ensorrareu per la pàtria, i us privareu vosaltres mateixos d'un company en l'obra conjunta d'exaltación patriòtica.»

I el gran bondadós afegia, encarant-se als pretensos monopolitzadors del sentit patriòtic: «Per quatre homenets que som, que ens trobem quatre dies aquí, en carn mortal, cada un amb els propis treballs i el seu anhel i la seva terra, ignorants del nostre principi i de la nostra fi, guiats només per la misteriosa llumeneta que a cada un ens ha estat donada, què millor podem fer que procurar avivar-nos-la mútuament amb amor, i en el que no pugui ésser estimat,

compadint-nos? Perquè, qui és capaç d'encertar qui té raó? Per ventura, no en tenim tots una mica? I se sap d'algú que la tingui tota contra els altres?» I declarava, a més, Maragall: *La disputa em repugna més cada dia; perquè és fruit i llavor de vanitat, i resulta pedantesca i ridícula.*

Amb profund encert psicològic, doncs, el P. Miquel d'Esplugues donà com a síntesi subjectiva de la personalitat de Maragall, «les seves quasi il·limitades capacitats naturals d'amar, i la seva quasi absoluta i ben treballada incapacitat d'odiar». Ès per això que aquell agut biògraf, en deixar-nos la semblança de les qualitats cristianíssimes de Maragall, parlà del *misticisme* d'aquest, i establí un curiós paral·lel entre ell i Sant Francesc d'Assís «amb quasi identitat de fisonomia espiritual i fins física en molts trets de temperament, d'ideals i d'actuació humana i social».

Per ésser Maragall així, el pare Esplugues no pogué trobar, ni en la producció, ni en les crítiques ni en els esplais maragallians, cap fòbia d'homes, idees o coses; puix no volia fixar-se a veure el mal de cada u, i tots els seus reflexos s'esvaïen en el pregon de la magnanimitat, de la tolerància, de l'alta comprensió en la vida i els homes.

Ompliríem moltes planes amb reproduccions de textos adients, confirmatius de la religiositat i de la bondat personalíssimes de Maragall. Quant a la primera, bastaria el fervor del *Cant Espiritual* i les impressions emotives que en tots el que el llegeixen desperta, per adonar-nos de la puresa religiosa que en Maragall alenava. I quant als sentiments bondadosos de l'enyorat patrici, arreu de les seves obres sobresurten conceptes, reflexions, abstraccions i exemples de com la seva sensibilitat estava ungida de virtuts i normes indulgents, de comprensions i tolerències respectuoses.

Per exemple, en distints articles, i específicament en el que té per títol *La Bondad Redentora*, insistí a remarcar no ja la conveniència sinó «la necessitat de que nostres judicis es rodegin d'una santa circumspecció que els impossibiliti de fer-se massa totals i definitius, i que se'ls purgui de la fel de nostre egoisme i de nostra supèrbia. Hem de tancar els ulls, doncs — preguntava Maragall —, a ço que ens repugni? Hem de transigir amb ço que ens rebaixi, i hem d'obrir els braços al qui va a ferir-nos? Oh, no, per cert — contestava —. Però sí obeir solament l'impuls defensiu en sa puresa natural momentània, sense erigir-lo en judici terminant; deixant el judici sempre obert a reforma per a cada cas, i esperant sempre que sorgeixi una oculta bondat en cada cosa: i que nostra bondat, a més, es faci redemptora, sortint al pas de la que pugna per brotar del fons de totes, puix que en l'amor foren creades».

Sempre Maragall es va conduir d'acord amb aquests principis; perquè mai no va deixar de creure que «cada home és un castell de Déu, inexpugnable a nostre judici humà, i qual recòndita fortalesa i quals secretes defenses sols Déu pot medir i contrastar, per a sostenir-lo o enderrocar-lo».

Pensant i sentint així, Maragall coincidia amb un altre gran humanòleg, l'escriptor francès del segle XIX Ernest Hello, autor del llibre *Fesomies de Sants*, traduït per Maragall, on va deixar l'exhortació pietíssima i bellíssima següent: «Passeu, a la nit, per la vora del mar. Baixeu els ulls: proveu de comptar els grans d'arena de la platja; alceu els ulls: proveu de comptar les estrelles del cel. Tot això és poc. Però si proveu de comptar les accions i les reaccions interiors i exteriors, les passions, les gràcies i les temptacions, les circumstàncies, els colps i els retrucs, els assalts de dintre i els de fora, els capricis, els desigs, els èxits, les pífies, els dolors i els atacs: aquesta multitud immensa d'esforços contradictoris que provenint d'ell han produït, al cap de quaranta o cinquanta anys, l'home que teniu en un moment donat al davant de vostres ulls; si intenteu aquest càlcul infinit, busqueu un nombre que sols Déu coneix, voleu alçar el vel que oculta la justícia eterna»...

Després de novembre de 1905, la consciència bondadosa i profundament patriòtica de Maragall li descrivia a Pijoan la indignació que no sols a Barcelona sinó arreu de Catalunya es va encendre contra els inqualificables assalts i estralls que a les impremtes i oficines del diari *La Veu* i del setmanari *Cu-Cut*, foren comesos impunement per una munió d'oficials de l'exèrcit

d'Espanya, en revenja dels desastre de Cavite i Santiago de Cuba, Puerto Rico i Filipines.

Solidaritzant-se Maragall amb les protestes ciutadanes contra violències tan indignants, va trametre a Pijoan la impressió que la gent de més bona voluntat esperava que el Govern simularia, almenys, la repressió dels militars agressius, però «pels telegrames d'avui — li deia al seu amic absent — es demostra que l'apassionament de tota Espanya contra Catalunya s'ha apoderat també del Govern, no deixant-li veure l'enormitat que l'exèrcit s'hagi posat fora de la Llei».* I en una altra carta al mateix amic, confessava Maragall: «La violència em repugna; i no hi puc fer més: em tira sempre a la banda de l'agredit, encara que sia el meu contrari».

Una altra revelació sobresortint de la seva bondat humanística, Maragall va posar-la en l'actitud valenta, i en certs caires heroica, que en el seu esperit es produí contra els afusellaments governatius sistemàtics per motiu de la *Setmana Tràgica* de Barcelona, a l'octubre de 1909, i en especial contra la immolació injusta i horrible (segons va qualificar-la l'opinió culta internacional) del director de l'*Escola Moderna* de Barcelona, l'anarquista teòric Francesc Ferrer Guàrdia, el qual, com és sabut, fou empresonat temps abans per suposar-se'l inductor o còmplice del llançament d'una bomba explosiva al pas de la carrossa reial d'Alfons XIII i Victòria Eugènia de Battenberg, en sortir, aquests, del temple on acabaven de casar-se. Ferrer Guàrdia pogué demostrar, en absolut, que cap mena de relació no tenia en l'escomesa d'aquell intent de regicidi; i, en conseqüència, les autoritats judicials hagueren d'alliberar-lo.

Però pocs anys després, en produir-se la vaga revolucionària de la *Setmana Tràgica* barcelonina, el Govern de Maura, accedint a pressions més altes, consentí que fos detingut de nou Ferrer Guàrdia, atribuint-li la direcció intel·lectual d'aquell moviment; acusació inversemblant per sospita estesa en tota l'Europa liberal i antimonàrquica; perquè, a judici de tothom que el coneixia, el director de l'Escola Moderna de Barcelona era un home retret, introvertit; ideòleg avançat en política i en tàctiques pedagògiques, però sense dots suggestives, mancat de simpaties populars, sense verbositat ni vibració temperamental, incapaç d'erigir-se ni de que el seguissin com a líder o conductor de masses.

Aquest és el concepte que, en general, es tenia del director de l'Escola Moderna de Barcelona; concepte el més adequat i únic que li corresponia. Les pressions i les obsessions reaccionàries que s'agitaven al voltant del Govern maurí, en cega antipatia a la falsa popularitat de Ferrer Guàrdia, es congriaren, però, implacablement contra l'adust professor laic, així com en contra de molts altres infeliços suposats actuants d'aquells episodis revolucionaris; i tots foren condemnats a mort!

Els afusellament començaren, prosseguint-se a diari. I en córrer la notícia que Ferrer Guàrdia sofriria igual immolació, Maragall va escriure tot seguit i va enviar al diari *La Veu de Catalunya* un patètic article, *La ciutat del perdó,* tot ell abrandat del xardorós propòsit de produir una girada en el brutal error del Govern. A la vegada, Maragall va adreçar-se a Cambó i al Governador Ossorio y Gallardo, excitant l'un i l'altre (malgrat no tenir cap relació amb el segon), perquè contribuïssin a frenar el salvatgisme oficial. Mes per gran dissort i per a major escarni de les intoleràncies governatives monàrquiques, als ulls de l'opinió liberal i democràtica d'Europa i d'Amèrica, foren en va els pietosos esforços de Maragall; puix l'article *La ciutat del perdó* no es pogué inserir a *La Veu,* i les gestions de Cambó, igual que la intervenció oficiosa reclamada a Ossorio y Gallardo, resultaren, també, inútils. L'afusellament de Ferrer Guàrdia i de molts acusats més, s'acomplí amb encevament oficial implacable!

D'aquells tenebrosos episodis, com de tants altres semblants, la història en va recollir (i no les té pas oblidades), ensenyances polítiques que algun dia hauran d'ésser profitoses; per molt inútils que semblessin llavors i encara puguin semblar-ho avui, als brutals instints de les *dues turbes* per igual irreflexives: la *roja* i la *blanca,* que llavors,

* Lluny de reprimir tan greus violències, el Govern espanyol encara va superar-les imposant contra Catalunya la draconiana *Llei de Jurisdiccions.*

a judici de Maragall, es combatien i més ençà, fatalment, han seguit combatent-se!

Mes per vindicació de la veritable consciència civilitzada — que mai no pot correspondre a les *turbes* demagògiques *roges* com tampc a les *turbes* del conservadorisme estàtic, Maragall es redreçà en gest heroic de protesta i de reclamació cristianíssimes, «contra el sacrifici en fred de tantes vides, l'única tatxa de les quals era, tal volta, l'apassionament per un idealisme que la societat no sabé contrarrestar degudament, ja que *tan mal educat fou entre nosaltres el cor de la turba de dalt, com el de la turba de baix*».

D'aquesta exègesi sobre la bondat i la religiositat de Maragall, per molt que m'hagi preposat de resumir-la, entenc que no puc sostreure'n altra de les revelacions més íntimes que el mateix es considerà en el deure de remarcar amb exactitud. L'explicació va donar-la un mes abans de morir, en el penúltim dels seus articles al *Diario de Barcelona,* sota l'epígraf de *Carta a una Señora.* Maragall, en aquell article, rebutjava amb arguments immillorables els escrúpols místics mal entesos que aquella senyora li havia exposat, suposant contradictoris el practicisme religiós i la vida mundana.

Maragall va negar que existís la suposada inconciliació entre Déu i el món; i digué que en el fons dels escrúpols erronis d'aquella senyora hi bategava «un greu problema moral-religiós de les nostres societats cristianes: el monstruós divorci entre l'esperit religiós i el sentit moral». «Error funest — afegí —, font dels majors mals, dels quals hem de demanar contínuament a Déu i a l'Església, que ens lliuri... Perquè eix error indueix l'home que viu del seu treball, a creure que tot això de Déu és cosa de capellans i beates; indueix a l'acumulador de riqueses i plaers, a creure's en pau amb Déu donant en vida o en mort un milió per a un asil o per un temple; és ço que indueix a oir missa i a rebre els Sagraments amb una certa devoció i freqüència rutinàries, per a tornar desseguit a les nostres apetències, als nostres egoismes, a la nostra queixa i fins a la nostra desesperació de la vida, creient que tot té el seu curs i que Déu i el món es compensen per separat».

«I no és això, no és això», — afegí Maragall, amb unció cristianíssima; explicant, seguidament, que «no existeix antagonisme entre Déu i el món, i no hem de relegar aquell a dintre del temple, sinó venerar-lo i atendre'l a tot arreu on nosaltres vulguem rebre'l i servir-lo». «Així, doncs, concretà textualment Maragall, fins si sé usar del meu plaer de tal manera que en ell hi pugui cabre Déu, en aqueixa part del meu món estarà Déu, sense enemistat per a Ell en cap sentit; si poso Déu en el meu dolor, allí estarà; en el meu guany, allí estarà; en el meu tedi, en la meva fatiga, en la meva desesperació, allí estarà també; i cada una d'aquestes coses deixaran d'ésser aitals, si s'uneixen amb Déu. Així s'unifica la vida; així el món es fa amic de Déu; així mor la contraposició entre lo terrenal i lo etern».

Però si els anteriors textos sobre les qualitats religioses puríssimes de Maragall no fossin ja ben resplendents, encara en el darrer dels seus articles insert al *Diari de Barcelona* pocs dies abans del seu llastimós decés, volgué fixar per última vegada com sentia, com havia sentit sempre, i com recomanava que tothom sentís, la humaníssima, cristianíssima i dignificadora conciliació no ja entre el món i Déu, sinó entre el cos i l'ànima.

Tampoc entre el cos i l'ànima — vingué a dir Maragall — no caben enemistats, sinó plenes confiances i atencions recíproques. «Perquè si per tractar de servir exclusivament l'ànima, per exemple, mortifiquéssim sense necessitat el cos, la ira d'aquest percutiria en l'ànima mateixa; puix ¿de quin organisme disposa l'ànima, per a la seva funció sentimental en aquest món, sinó del cos? Amb quins ulls podria veure i contemplar la posta de sol que resplendeix davant de ma finestra i m'inonda de sentit d'eternitat? Amb quins nervis la gaudeixo, amb quin cervell la idealitzo, amb quin cor batega tot el meu ésser, sinó amb aquests ulls, amb aquests nervis, amb aquest cervell i amb aquest cor del meu cos; amb tot aquest cos que amb tals usos es fa ànima? Com podria castigar-se l'un, sense castigar a l'altre? Ni, com pot cometre's la turpitud de enemistar-los?»

(D'*Els altres sentits,* Editorial Xaloc.)